

KADİM DİNLER VE BİLGELİKLER

GİRİŞ

Çıkmazda Olan Bir Dünya

Çıkmazda olan bir medeniyet... Makinalardan geçilmeyen bir dünya... Atomun parçalanması, Ay'a ayak basma, bilgisayar ve genlerle kolayca oynayabilme gibi şimdiye kadar eşi benzeri görülmemiş keşifler, başarılar...

Bu ateş topunu, bu göktaşını, bu yerküreyi, tarihe ve dokusunu parçaladığı toplumlara hangi sapan fırlatıp attı? Hızla ilerler ve artık kimse de yörüngesini kontrol edemiyor gibi görünürken, hangi bilinmeyen hedefe doğru gidiyor?

Bizi bekleyen ölümü zihnimizde canlandırmak için geniş bir hayal gücüne gerek yok, zamanımızın yanlış tutum ve yönelişlerini noktalı çizgilerle uzatıvermek yeterli. Bütün bu çizgiler ileriki yıllarda kesişecek ve şu uğursuz, şu korkunç gerçeğe gözler önüne serecek: Eğer önümüzdeki yılları son yıllarda yaşadığımız gibi yaşamaya devam edersek torunlarımızın hayatı yaşanmaz olacaktır.

Bütün insanlığın hayatta kalıp yaşamasını sağlayacak şartları belirleyip oluşturmak için daha fazla hayal gücüne ihtiyacımız var.

Peki bu hayal gücü için kim çaba gösterecek?

Yaşıyor muyuz yoksa ölüyor muyuz sorusuna kim cevap verecek?

Siyaset mi? Siyasetin ermişleri, dervişleri olması lâzım. Oysa sadece politikacıları ve partileri var.

Bilim ve bilimin teknokratları mı? Onların bir bilgelige, amaçlar üzerinde derin bir tefekküre ihtiyaçları var. Oysa onlar, hâlâ pozitivistimin ve bilimciliğin köhnemiş kalıplarına sınıksıkı sarılıyorlar.

Kurumlaşıp donuklaşmış dinler mi? Onların bir afyon değil de, bir “maya” vazifesi görececek capcanlı bir imana ihtiyaçları var. Mistiklere ve basiret sahibi (ileriye gören) dindarlara ihtiyaçları var. Öyleyken maalesef onların yalnız din adamları ve dogmaları var.

İnsanlık tarihi, bu tedirginlikleri ve bu sarsıntıları, bu boşluğu ve bu uçurumları daha önce de görüp yaşadı. Bugünküne benzer büyüklükteki krizlerin anlamını tam anlamıyla kavrayabilmek için biz gerekirse 3.000 yıl gerilere gideceğiz. Tarih bu soruları hep sordu. Tarihî materyalizmin ortaya koyduğu maddenin hakikatidir bu. Peygamberler bu sorulara cevaplar getirdiler, bu da mânânın/ruhun hakikatidir.

Son dört yüzyıl boyunca bizler, kadim dünyanın zenginliklerini ve bilgeliklerini yağmalayıp çarçur ettik. Şimdi söz konusu olan, o eski peygamberlerin dönemlerine, o yabancı ve farklı bilgeliklere, o kadim görüşlere dönmek değil, zamanımızın sorunlarına cevap bulmak için onlardan güç almaktır.

Boşanıp gelen sele karşı oturup öylece bakan ve o sel tarafından uçuruma sürüklenmeye teslim olacıklara diyorum ki: İnsanoğlunun varlığını sürdürmesi ve yaşaması hâlâ mümkün! Seli durdurmak, yönünü tersine çevirmek hâlâ mümkün! Yeter ki gözlerimizi dört açalım! Yeter ki ayağa kalkalım!

Bu kitabın çılgın sanılacak amacı işte budur.

Bu kitap, kendi geleceğinin sorumluluğunu üstlenmek ve bu yetkiyi kimseye devretmek istemeyenler için yazılmıştır. Bu kitap, geleceği inşa etmek isteyen herkese yardımcı olmaya ve herkesin katılımına açık bir okuldur.

Eğer sahip olduğumuz *araçlara* yeni *amaçlar* yüklemeyi başaramazsak, bizi mahvedecek *araçların* sayısı hiç de az olmayacaktır.

Dikkatimizi başka yönlerle çevirerek bizi ha bire “eğlendirmeye” çalışsalar da, televizyonlarımız, radyolarımız, gazetemiz kaygı ve tedirginlikle dolup taşıyor! Uçurumun kenarında olduğunu bildiği için uyuklamayan ve uyumayanlar bu durumu apaçık görüyorlar!

Bugün karşı karşıya olduğumuz sorunlar küresel sorunlardır. Bunlar ancak kültürler ve medeniyetler arası diyalogla, küresel ölçekte çözülebilir.

Şu an yüz yüze geldiğimiz sorunlar, insanoğlunun binlerce yıllık gelişim ve değişimlerinde kendini gösteren sorunlardır. O yüzden bu sorunları çözmek için, burnunun ucundan ötesini göremeyen dar görüşlü politikacılar gibi düşünerek değil, gündelik politikadan binlerce yıl gerilere giderek, insanlık destanında görülmüş, şu anki krizimiz çapındaki krizleri yeniden keşfetmesini bilen insanlar olarak kafa patlatmalıyız.

Her gerçekliği kavrama indirgemek iddiasındaki sakat akılcılığıyla, her şeyi bizim yalnızlığımıza göre ayarlamak isteyen, aşkınlığın ve aşkın tam anlamıyla insanî, yani ilâhî boyutlarını git gide daha çok tanımazlıktan gelen bireyciliğiyle, Rönesans’tan bu yana oluşturulan Avrupa siyaset ve ekonomisinin sınırlı ufkuyla kendimizi sınırlamamız artık mümkün değildir.

İlk umutlu aşamadan son tedirginlik aşamasına kadar, insanlık macerasını bütün derinliğiyle yeniden yaşamak, insanoğlunun şu iki kesin ve belirgin dönüşümünün farkına varmak demektir:

a) İnsanlığın ilk aşamasından, göçebelikten tarım ve şehirleşmeye geçiş. Bu geçiş, küçük bir kesime, bundan böyle gүнübürlük ihtiyaçların tutsaklığından kurtulma ve insanlaşmaya başlayışın kesin adımı demek olan kültüre ve gayeler üzerinde düşünmeye kendilerini adama imkânı vermiştir.

b) Günümüzdeki aşama, yani bu son tedirginlik aşaması da aynı büyüklüktedir. Çünkü insanlık tarihinde ilk defa bugünün insanı yeryüzünden her türlü hayat izini onlarca defa si-

lip yok edebilecek teknik güce sahip bulunuyor. Bu güç, iki-üç milyon yıl önce Afrika'da, Tanganyika (Tanganika)'da başlamış olan insanlık destanını sona erdirebilir.

Batı tarihinin son dört yüzyıllık perspektifinin ötesine bakıldığında, siyaset ile inancın, peygamberlik ile siyasetin birbirine karşıt olmak şöyle dursun, *büyük tarihî değişim ve dönüşümlerde her zaman sıkı bir şekilde birbirlerine bağlı olduğu görülür.*

Tarihte göçebe hayattan tarıma ve şehirleşmeye geçiş gibi meseleler ortaya çıkmış, bütün bu sorunlara nihâi cevaplar peygamberler tarafından verilmiştir. Meselâ İran ile Afganistan sınırında Zerdüş'tün sesi yükselmiştir. Zerdüş'te birlikte de ilk defa, "insanların dünyasının iyi çiftçisi"nin yağmacı göçebeğe karşı mücadelesinin o tarihî dramı, İyi'nin Kötü'ye karşı mücadelesi şeklinde evrensel bir boyuta dönüşmüş olur.

Nietzsche şöyle yazarken yanılmamıştı: "Ey Zerdüş, sen de benim gibi, binlerce yıl yaşayacak değerleri belirleyen, kaderi önceden çizilmiş o kimselerden birisin!" Ona göre Zerdüş, tan kızıllığının peygamberiydi. Nietzsche ise kendisini İyi ve Kötünün ötesindeki güç iradesine (güç istenci; erk istenci; Wille zur Macht; Will to Power) adanmış Batı dünyasında kıyamet peygamberi olarak görüyordu.

Mezopotamya ile Mısır'ın iki büyük gücü arasına sıkışmış, Yahudilerin ikide bir sürgüne gönderildiği Filistin'de, Verimli Hilâl'in o kavşak noktasında tarih, önemli problemlere şahitlik ediyordu. İşte o anlarda, tarihin bu dramına cevap vermek için İsrailoğulları peygamberlerinin sesi yükseldi ve o ses bir halkın yolunu, yani insanın tam anlamıyla insanî, yani ilâhî bir geleceğe doğru uzanan yolunu çizdi. Yükselen o ses, tıpkı Hz. Musa ve Mısır'dan Çıkış Kitabı ile ve Babil sürgünü sırasında Peygamber İşaya ile olduğu gibi, Peygamber Amos ile birlikte kralların iktidarlarının kutsallığını yerle bir etti. Bir

halkın başına gelen felâketleri insanların hatalarına bağlayan o peygamberler, insanı, bütün başarısızlıkların ötesinde, tarihin-den ve geleceğin zaferinden tam anlamıyla sorumlu olduğunu belirttiler.

(Roma hâkimiyetine karşı çıkan) Zelotların siyasî cevapla-rının ya da Kumran keşişlerinin dünyadan el-etek çekmeleri-nin ötesinde yatan gerçeği Nâsıralı İsa apaçık gözler önüne ser-diğinde, şeriat adına siyasete istedikleri şekli ve yönü vermek isteyen hahamların totalitarizmine meydan okuduğunda, bu-nunla da yetinmeyip, tanrı kabul edilip kendisine tapınılması istenen bir imparatorun siyasî iktidarı adına, devlet yetkilile-rinin dine diledikleri şekli ve yönü verme iddiasındaki Roma totalitarizmine ölümü göze alarak karşı çıktığında, işte o an insanın kendi dışındaki her şeye karşı direnmesi gibi önemli tarihî bir mesele daha gün yüzüne çıktı.

Hem Yahudi hem de Roma totalitarizmine karşı, bir yan-dan derûnî hayatın mayası, diğer yandan da ortak geleceğin en yüce gayesi olarak *Tanrı'nın Egemenliğini* muştulayan Nâsıra-lı İsa'nın peygamberce başkaldırışı, hayatı ve tarihi kökünden yeniledi. (Hristiyan inancına göre: Tanrı'nın Egemenliği veya Tanrı'nın krallığı, Tanrı'nın yarattığı dünyada halkı üzerinde-ki egemenliğidir. Bu krallık, şu anda dünyada yürürlükte olan Yeni Antlaşma'nın bir parçası olarak Mesih tarafından kurul-muştur; ancak Mesih'in ikinci gelişine kadar tam olarak ger-çekleşmeyecektir. Roger Garaudy ise bu kitabın sonuna doğru ele aldığı Hristiyanlık bölümünde Tanrı'nın Egemenliğini, "Tanrı'nın insanın ruhuna işlemesi, insanı sarıp kuşatmasıdır" şeklinde tarif eder, çev.)

Tarih, İslâm Peygamberinin karşısına da sorunlar getirip koyuyordu: Kendisi için, putperest ve bölünmüş bir Arabis-tan'ın; kendisinden sonra gelecek halifeler içinse mahallî ayak-lanmalarla bütünlüğü bozulmuş bir Sâsânî imparatorluğunun; mezhep sapkınlıklarıyla param parça olmuş bir Bizans impara-

torluğunun; çökmekte olan Vizigot krallarına, açgözlü piskoposlara, soyguncu derebeylerine teslim edilmiş bir İspanya'nın sorunlarını... İşte o zaman Peygamber kendisine gelen vahiyle ayağa kalktı. Bu Peygamber kendini bütünüyle Tanrı iradesine teslim etme esasına dayanan Hz. İbrahim dinini, ilâhî şariat ile dünya kanununu birleştiren Hz. Musa dinini, her türlü gereksiz ve uzun ilâhiyat tartışmalarının ötesindeki Hz. İsa'nın dinini bir bayrak gibi devralarak yoluna devam etti. Derken Hindistan'dan İran'a ve Yunanistan'a büyük medeniyetlerin mirasçısı olan İslâm, gittiği yere bereket götüren bir kasırga gibi esip, Büyük Okyanustan Atlas Okyanusuna kadar dalga dalga yayıldı. Böylece İslâm, Şeyh'ül-Ekber İbn Arabî'nin dediği gibi, insana "kendi hayatını Allah'ın bir tecelligâhı yapma" gayesini vererek, bilimin, tasavvufun ve sanatların inanılmaz bir serpilışıyle geleceğin ufuklarını açtı.

Avrupa Rönesans'ıyla, yani kapitalizmle sömürgeciliğin aynı anda doğuşuyla başlayan dünya tarihinin o önemsiz ara dönemin dışında, bütün kültürlerde, bütün kıtalarda ve bütün asırlarda, mistik tutum ile siyaset, peygamberlik uyarısı ile toplumsal değişim hep aynı şey olagelmıştır.

Siyaset ve bilim, insanın aşkın boyutunu, kendi kaderini kontrol etme konusundaki yenilmez gücünü unuttuğunda veya reddettiğinde, siyasetin, bilimin ve inancın ne hâle geldiğini çok iyi biliyoruz.

O zaman siyaset ve ekonomi teknokratların işine dönüşür, yani artık amaçlarla ilgili olan "niçin" sorusu değil de yalnızca araçlarla ilgili olan "nasıl" sorusu sorulur.

O zaman bilim, bilimciliğe dönüşür. *Bilimcilik*, bilimi bilgelikten, araçları amaçlardan ayırarak, *bilgiyi* nefesine hâkim olmanın ve kendini olgunlaştırmanın hizmetindeki bir *erdem* değil, tam tersine tabiata ve diğer insanlara hükmetme arzusunun hizmetindeki *bir güç* hâline getiren bir hurafedir, bâtıl bir inançtır.

O zaman din de bağnazlaşır, yani geçmiş ve çağ dışı bir kültüre bağlanır, bugünün hayatından tamamen kopuk ve bugünün sorunlarına cevap veremez olur.

Başka Türü Yaşamamız Mümkün Mü?

Eğer bu tür soruların size sorulmasını istemiyorsanız siz bu kitabı okumayın!

Bu kitabı okumayın ve “niçin”siz yaşamanın o yüce sanatını kendisinden öğrenmek için televizyonunuzu hiç kapatmayın!

Bu kitabı okumayın, çünkü televizyon reklâmları, çamaşır tozundan arabaya varıncaya kadar nelere özlem duymanız gerektiğini size söyleyecektir.

Bu kitabı okumayın ve de ayağınızı gaz pedalından hiç çekmeyin; sadece trafik tıkanıklıklarında çekin ve radyonuzu sonuna kadar açıp bağtırmaya devam edin!

Bu kitabı okumayın ve de metroda bile gerçek bir insanın çehresine asla bakmayın.

Belki de siz ne bu kitabı ne de size “niçin” sorusunu soran herhangi bir kitabı okumayacaksınız, çünkü hayatınızın tarzı ve temposu, sizi iş yeri, televizyon, medya veya süpermarket zincirlerine bağlayarak bunu yapmanızı engelliyor.

Belki siz de bana hışımla şöyle karşılık vereceksiniz: “Yeryüzünü ne hâle getirdiler? İnsanoğluna ne yaptılar böyle? Hayatı nasıl mahvettiler? gibi sorularınızla tepeme çöken havanın ağırlığını daha da artırmayın! Gelecek ben olmasam da olur! Ben günümü gün etmek istiyorum!”

Elbette bugün ve gelecek sızsiz de olur. Doğru. Ama şimdinin ve yarının ya sizin aleyhinize olmaması mümkünse? Hatta sizinle birlikte olma ve sizinle oluşma imkânı varsa?

Ben, “İnsan öldü!” diyenlerden değilim. İnsan henüz var olmadı ki! İster misiniz, onu var etmeye çalışalım? İster misiniz, bizler var olmaya çalışalım? Yani sebepler-sonuçlar zincirinde

bir halka değil de, kendisinden her an daha açık bir amaçla, daha canlı güçlerin çıktığı yeni varlıklar, yepyeni insanlar olmaya yönelelim, ister misiniz?

Yoksulluğa sebep olan bir zenginlik ekonomisine karşı, kısır bir politika, yetersiz bir sevgi, zavallı bir sanat, kuru bir bilim, özü gitmiş bir dinden oluşmuş bu yaşantıya karşı, daha zengin bir hayat tarzı oluşturmayı deneyemez miyiz?

Aptalca bahse tutuşmalardan hoşlanmaz mısınız? Ben de. Fakat başka seçeneğimiz yok: Ya bütün bunları yapabileceğimize inanç ya da yok oluş.

Başlangıçta gerekli olan tek inanç, insanın insanileşebileceği konusundaki umuttur.

Başka türlü yaşanabilir mi? Elbette yaşanabilir, fakat şu hakiki soruları kendimize sorarak: Niçin? Niçin? Niçin? Her şeyden önce de şu soruyu: Niçin başka türlü yaşamayalım?

Başka türlü yaşamak. İşte bütün mesele bu. Ne fazla, ne eksik. Başka türlü yaşamak!

Ben bunları yalnızca, bundan böyle *var olmanın*, mevcut tarihsel aşırılıklara karşı kalıcı bir meydan okuma olduğunun kesin inancından hareketle yazıyorum. Bu meydan okuma ancak şunları yaparsak zaferle sonuçlanır: Araştırmaların büyük kısmını neredeyse tükenmez güneş enerjisi akışının kullanımına adanarak tabiatla yeni ilişkiler kurmayı başarırırsak... Artık yapay ihtiyaçlar yaratmayarak ve piyasanın ve savaşın insan dışı taleplerine dayalı yapay ihtiyaçlar üretmez ve ağır suç niteliğindeki israflardan kaçınırsak... İnsan ile insan arasında artık orman kanunu bireyciliği ile (mahsulleri mahveden son derece zararlı) akkarınca yuvası totalitarizmi arasında gidip gelmeyen yeni ilişkiler kurmayı başarır ve toplum için gerekli gerçek insan ilişkisini yeniden keşfedebilirsek... İçinde insanın bulunmadığı bir gelişmenin yıkıcı ve yanıltıcı hatalarına saplanıp kalmanın ötesine geçerek, aşkınlığın boyutunu kav-

rayarak, geçmişle ve şimdiyle bağları koparmanın kalıcı imkân ve ihtimalini yeniden keşfedip Tanrı'yla yeni bir bağ kurmayı gerçekleştirsek...

Her adımda sizden bir tercih yapmanız istenecek. Sadece fikrî bir tercih değil. Bir iman ikrarı, yani her bir insanın bütün hayatını ortaya koyduğu bir yaşantıya kendini adamayı gerektiren bir tercih.

Buraya kadar dile getirdiğimiz bütün bu hayatî soruların hazır cevapları yok.

Ne siyasî partilerin,
Ne bilimlerin ve tekniklerin,
Ne de dinlerin cevabı var!

Siyasî partilerin bir cevabı yok. Şurası apaçık bir gerçektir: Bugün hiçbir siyasî parti ne gözü bağlı şu büyümenin öldürücü "mantiğinden" kurtulmuş yeni bir toplum projesini gerçekleştirebilir ve hatta ne de bunu tasarlayıp önerebilir.

Rönesans'tan bu yana dinin yerini almış görünen *bilimlerin ve tekniklerin* de vereceği bir cevap yok, çünkü bilimci ve teknokratik ön kabullerin (postulats) tamamı Batı barbarlığının kökenini oluşturur. Bu barbarlığın, insanların ve milletlerin hayatında açtığı bütün o yaraların, acıların ve ıstırapların temelinde de işte bu ön kabuller vardır.

Din ve mezheplerin de cevapları yok. Batı'nın din ve mezhepleri bize birtakım amaçlar gösterebilir veya o amaçları bulmamıza yardımcı olabilirler mi? Gerçekte Tanrı'nın ve insanın ne olduğunu söylemek onların asıl görevidir. Onlar bugün bu aslı görevlerini yerine getiriyorlar mı? Kendilerine savaş açan bilimcilik dogması kadar bayağı bir dogmatizmi kullanmak yerine, kendilerini sorgulamayı, kendi ön kabullerini (postulatlarını) yakından bilmeyi kabul etseler ve böylece artık dini, imanının yabancılaşması hâline getirmeselerdi, muhtemelen bunu başarabilirlerdi.